

Semboller Üzerinden Tarihçilik: Nüvizmatik Verilerinin Işığında
Roma'nın Asya Vilayetinde Ekonomi ve Propaganda
(MÖ II. – MS I. YY)

Anastasiya Baukova*

Sikkelerin tarihte özel bir rol oynamıştır. Ticareti mal değişiminin para ile yapılmaya başlamasından sonra siyasi propagandanın ve devletin halkıyla ilişkisinin de bir aracı olmuştur. Sikkeyi kesen devlet, kendisinin sahip olduğu değerleri tanıtmak için en etkili bir içerikle en doğru tanımını, en uygun kodu bulmak zorundaydı. Bu değerler halk için anlaşılır, algılanabilir olmalıydı.

İncelenen dönemde Romanın para sistemi farklılıklar içermesi ile birlikte başlıca iki tip sikkeyi içermektedir. Bütün devlette geçerli olan paraların ilk tipi devletin Roma'daki veya taşrada kentlerdeki darphanelerinde kesilen sikkelerden oluşmaktadır. Bu paralar altın, gümüş ve bronz sikkeler olup, bütün ülkede değişimde olan tek ağırlık, görünüş ölçülerinde sabitlenmiş sikkelerdi. Bu tip paraların başını dinar çekmektedir. Basılan paraların ikinci tipini, daha çok bronzdan kesilmiş, daha çok yerel pazarların değişim ihtiyacı için farklı taşra kentlerinin darphanelerinde kesilen paralardı. Bu paralar Yunanca yazıları ve bütün devlet içinde dolaşıma sahip olanlar gibi değil de bakırdan kesilmeleri ile farklı görünüm ve niteliğe sahip olurlardı. Onların sürümü de merkezi yönetim tarafından belirlenmez, daha çok yerel idareciler ve şehir hükümetleri tarafından yine yalnız yerel ihtiyaçlara göre kararlaştırılır. Bunun sonucunda doğuda basılmış bu paralar imparatorluğun batı kısmında dolaşıma sokulmuyordu. Bu tür sikkeler genellikle bronz bozuk paralardan oluşmuştur. Bozuk para ve onun zamanında dolaşıma sokulması pazarın işleyebilmesi için büyük öneme sahipti. Literatürde bu paralara, anlamları tam aynı olmasa da taşra, koloni, özerk yönetim sikkeleri de denir. Dioclecian zamanında yapılan para reformuna kadar bu iki tip para paralel olarak dolaşımda kaldı. W. E. Metcalf ve K. Butcher, Roma'nın Suriye vilayetinde sikkeler üzerinde yaptığı incelemeler sonucunda taşra-imparatorluk tipi sikkelerin varlığını savunmuştur. Taşra da olsa etnik bir nitelik taşımadıkları zaman bütün taşra yönetimi sınırlarında geçerliliği olan gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır.¹

* Doç. Dr., Lviv Milli İvan Franko Üniversitesi, Lviv/UKRAYNA, anastasiya_bau@ukr.net

¹ William E. Metcalf, Kevin Butcher, "Coinage in Roman Syria. Northern Syria, 64 BC – AD 253", *The Journal of Roman Studies*, v. XCVI (2006), s. 232.

Eski Bergama krallığının topraklarının Roma egemenliğine geçişi, devletteki para sistemi reformunun gelişimi ile neredeyse aynı zamana rastlamıştır. Siyasi durumdaki gelişmelerle birlikte, dinarlardaki özerk dizayn eğilimi de değişmeye başlamıştır. Aslında MÖ 135-41 yılları sikkeler üzerindeki desenlemelerin en çok görüldüğü dönem olmuştur. Lucius Cornelius Sulla, Marcus Licinius Crassus, Pompeius Magnus, Julius Cesar zamanındaki iç savaş para politikasının sıkça değişmesine yol açtı.

Principatus süresince de sikke tipleri çeşitli olmaya devam etti. Sikkeler değerli metallere kesilmişse Augustus'a adına ve çok çeşitli olurdu. Bronzdan yapılmışsa basit ve sadece kullanım amaçlı olurlardı. Tiberius zamanında ise tersi olmuştur. Onun zamanında, dolaşıma sokulan altın ve gümüş paralar oldukça birbirine benzer olur ve en az derecede sanatsal ayrıntı içerirdi. Bronz sikkeler ise tam bir çeşitlilik ve çeşni örnekleriydi. Tiberius'un uygulamaya soktuğu bir başka yenilik ise kendisinden önceki hükümdarlar veya aile üyeleri adına hatıra parası kestirmek oldu.

MS. 22 ve 23 yıllarında Tiberius bütün aile üyelerinin yer aldığı bir sikke serisi kestirmişti: Augustus (sesterius ve as), annesi Livia Drusilla (dupontius "Salus"), Drusus (ac), Livilla (dupondius "Pietas"), ikiz torunları Tiberius ve Germanikus Gemellus Agrippa Postumus (dupondius "Justitia"²). Bu olay Tiberius'un sikke kesme yoluyla bir propaganda gayretiydi. Çünkü 22 ve 23 yıllarında Tiberius'un bütün o şahıslarla arasındaki ilişkileri tartışmalıydı.³

68-69 yıllarındaki iç savaşa kadar yeni tip para dolaşıma sokulmamış, para basma yöntemleri de aynen değişmeden uygulanmıştır.⁴

Altın ve gümüş sikke kestirme yetkisinin imparatorun elinde olması coğrafi merkezîyetçilik anlamına geldiği sonucu kesinlikle doğru değildir. Tersine imparatorluğun doğusunda da batısında da aynı hacimde para basılıyordu. Lugdunum'da (Lyon) bulunan darphanenin öncü rolünün incelenmesi bu tezi teyit eder. Uzmanlara göre bu gerçekten imparatorlukta altın ve gümüş para basım işinin bu kentte yoğunlaştığı anlamı çıkarılabilir.⁵ Elbette bu da diğer hipotezlerin

2 David L. Vagi, *Coinage and history of the Roman Empire*, v.I: History, Fitzroy Dearborn Yay., Chicago, 2000, s. 135.

3 *age.*, s. 121.

4 *age.*, s. 29.

5 Michael Grant, "The mints of Roman gold and silver in the early Principate", *Numismatic Chronicle*, XV/4 (1955), s. 45.

imkan dahilinde olmadığı anlamına gelmez. Bulunan sikkelerin miktarı ve sikkede kullanılan metalin bulunan stoklarından, başka yerlerde de para basımı yapıldığı anlamı çıkarılabilir. Fakat bu para basım yine Lugdunum veya Roma'daki kalıplara göre yapılmıştı.⁶

Sikkelerin şekilleri ve nitelikleri, taşra vilayetlerde kesilmiş olsalar bile oldukça tek tipti. Bunun böyle olmasına, sikkelerin bütün devlet sınırları içinde ve yerel pazarlarda geçerli olması gerçeği nesnel bir temel teşkil eder. Sikkenin ön yüzünde geleneksel şekilde hükümdarın veya hanedandan kişilerin, yine geleneksel olarak tanrılaştırılmış görünümde tasvirleri olurdu. Önyüzde bulunan şahsın kim olduğu, sikkenin çevre kenarlarında yer alan sikke efsanesi ile anlaşılırdı. Yazı, işaretler matrisinin sınırlarını belirleyen noktalar halindeki çemberin içine sığdırılırdı.

Tasvir de geleneksel olarak kafa veya büstten ibaret olurdu. Kafa yanında, kostüm, çelenk, taç gibi farklı eşyalar kazanmış olabilirdi. Kafa sağ tarafta bulunur, yüz sağa veya sola dönük olurdu. Arka yüzde nadiren olan tasvirler iki veya üç kişi, yan yana ya da üst üste, karşılıklı birbirlerine doğru ya da ters tarafa dönük olabilirdi. Ön yüze, hayatta olup da tasviri basılan, aynı zamanda adına para basılan ilk hükümdar Julius Caesar'dır. Bu yöndeki ikinci adım ise Marcus Antonius'un sikkeleri olmuştur. O da kendi adına hayattayken para bastıran ikinci hükümdar olmuştur.

İlk ve ikinci Triumviratus zamanındaki siyasi mücadeleler ve Julius-Flavius hanedanları temsilcilerinin faaliyetleri, sikkelerdeki tasvirlerde şekillenme ve gelişme için uygun bir zaman olmuştur. Fakat yöneticilerin sakalları olmadığı için sadece tasvirde şahsın kim olduğunu çıkarmak zordu. Bu durumda sikkenin kenarlarında yer alan efsane çok önem kazanmıştır. Uzmanlara göre basit tasvirler dönemi beş asır boyunca, Julius Nepos zamanına, aynı şekilde değerlerin değişime uğradığı Bizans'ın Hıristiyanlık devrine kadar devam etmiştir.⁷

Arka yüzde genellikle ya tanrı sembolü veya imparatorların simgesi bulunur, bunlar da ya ayakta ya oturan ya da hareket halindeki pozlarda olurlardı. Zamanla bir hikayeyi anlatmakta rol alan şahıslar grubu da yer almaya başladı. Arka yüz canlı veya cansız farklı tasvirlerle çeşitlendirilmiş olurdu.

6 Andrzej Kunisz, „Rola pieniądza proveniencji prowincjonalnej w systemie monetarnym Cesarstwa Rzymskiego „, *Prowincje Rzymskie I Ich Znaczenie w Ramach Imperium*, Zakład Narodowy, Wrocław, 1976, s. 93.

7 David L. Vagi, *Coinage and history of the Roman Empire*, v.II: Coinage, Fitzroy Dearborn Yay., Chicago, 2000, s. 37.

O zamanki sikkeler, onların basturan ya da basılmasına sorumluluğu olan şahısla ayrılmaz ilişkili olurlardı. Bu durumda ya seçkin komutanlar veya üst düze devlet yöneticileri, ya da taşra vilayetinin magistratus veya baş yöneticisi söz konusu olurdu. Hatta Augustus döneminde magistratus hakkında bilgi de yer alırdı.

Bunun yanında imparatorlukta parayı basturan yönetici ile kimin adına basıldığıнын birbirini tutmadığı da olduğu unutulmamalıdır. Örneğin “divi” serisi olan paralar ölmüş ve tanrılaştırılmış kişiler adına basılmıştır. Yine bazı durumlarda veliaht ya da yakın akraba adına da para basıldığı vakidir.

Diğer taraftan imparatorluğun Asya topraklarında basılan paraların çok özel hikayeye sahiptirler. Siyasi olaylar para basım sistemi üzerinde derin izler bırakmıştır. Burada Cistophorus özel bir yere sahiptir. Sikkenin bir yüzündeki dizayn Bergama Krallığının geleneksel toprakları ve Helenistik dünya konulu, var olan sikke geleneğine bağlı olmuştur. Bu sikkelerin üzerindeki yazılar yine Yunanca olarak kalmıştı. Fakat gümüşten yapılmış değerli bir para olan Cistophorus Roma dinarlar sistemiyle eşitlenmiş, Roma yöneticileri bu paraların basımını talep edebilirlerdi. Bu gümüş Cistophorus Augustus ve sonraki yöneticilerin zamanında çıkarılmaya devam edilmiştir. Zaten bu gümüş paralar bütün devlet içinde dolaşım ve değişimde kalmıştır. Devletin bütün topraklarında geçerli olması nedeniyle de onların ait olduğu yerin tespitini yapmak zor olmaktadır. Efes veya diğer büyük darphanelerde basılan altın veya gümüş paralar bölgenin en zengin pazarlarının ihtiyacının karşılanması ve Küçük Asya'nın paralı askerlerinin ücretlerinin ödenmesi için basılması, bu tezin dayandığı bir olaydır. Buradan anlaşılacağı üzere taşra vilayetlerin paralarının rolünün azaltılmasını hedefleyen siyasi amaç, daha önemli olan ekonomik gerekliliklerle çelişmiştir. Yine de Augustus'un ölümünden sonra taşra vilayetlerinde basılan bu paraların işlevi, devletin merkezinin inisiyatifi ile Lugdunum ve Antakya'da basılan para emisyonlarına yardımcı olma niteliğini taşımıştır.

Cistophoruslar Augustus zamanında da basılmaya devam edildi. Bu sikkeler üzerlerindeki tasvirin kalitesi ve işçilikteki itina ile diğerlerinden farklıdır. Efsanenin konumu, niteliği, tasvirin stili, arka yüzün desenleri ve diğer özellikleriyle uzmanlar Augustus zamanında basılan Cistophorusları yedi gruba ayırmışlardır. Birinci grup, Octavianus'un consulus olduğu MÖ 28 yılında basılmışlardır. Onların dizaynında, Actium savaşından sonra devlete hakim olan barış fikri işlenmiştir. Bu paraların arka yüzünde, kılıç üzerinde duran (parazonium) Pax tanrıçası vardır. İkinci grup MÖ 20-18 yıllarında, Partlar'a karşı elde edilen zaferi ebedileştirmişlerdir. Diğer

beş grup üzerinde sfenks olup “signis receptis” yazılıdır. Üzerinde MART-VLTO, SIGNIS-RECEPTIS ve COM-ASIAE yazan cistophoruslar kesinlikle Bergama'da basılmışlardır. Üzerinde Artemis tapınağı olan sikkeler ise Efes'te. Augustus'un tasvirinin niteliği de ait olduğu bölge hakkında fikir verir.⁸ Zaten imparatorluğun batı topraklarında basılan sikkeler doğusundakilerden farklılık arz etmektedirler.

Salt Roma'nın bastırıldığı sikkeler üzerinde durulacak olursa, iç savaşa kadar para basan kurum senatodur ve devletin meziyetlerinin propagandasını yapmaz. Efsane kısmında parayı bastıran makam sahibinin veya onun sülalesinin tarihi veya efsanevi değerlerine yer verilmiştir. Bu durumda oligarşik çevrelerin devlet içindeki ağırlıklarının propagandası yapılmıştır.⁹

Cumhuriyetin çöküş sıralarında sikkelerin üzerinde propaganda eğiliminde canlanma meydana gelmiştir. Bu eğilim Roma'da iç savaş sırasında yükselişe geçmişse, Asya topraklarındaki basılan paralarda Mithridates istilası sırasında canlanmıştır.

İç savaş sırasındaki nüvizmatik kaynakların analizi taraflar için önemli durumlarda değerlerin propagandasında aktivitenin hatta ısrarın artışa geçtiğini görme fırsatı verir. Sikkelerin, en azından gümüş olanların üzerinde, hayatta olan yöneticinin ya da siyasi grubun liderinin tasvirinin belirmesi tam bir devrim olmuştur. Fakat bu olay imparatorluğun Asya topraklarında yaşayanlar için sıradandı, çünkü bu durum Helenistik dönemde sikke bastıran hükümdarın kendi tasviri ön yüzde yer almıştır. Roma'da ise bu durum ilk kez Julius Caesar'ın iktidarının son yıllarında yaşamıştır. Ardında Marcus Antonius, Octavianus, Marcus Junius Brutus tarafından devam ettirilmiştir. Ondan sonra ise siyasi ittifakların sikkeler üzerinde gösterilme dönemi başlamıştır. Birinci ve ikinci Triumviratus devrindeki sikkeler buna örnek gösterilebilir. Bu sikkelerde bir siyasinin tasviri ve efsanesi ön yüzü süslerken arka yüzde başka bir siyasi şahsiyetin tasviri ve efsanesi vardır. Daha sonra prensipler döneminde bu gelenek sikkelerin üzerinde imparator eşi ve çocuklarının da yer almasıyla devam etmiştir.

Taşra vilayetinde kesilen sikkelerin analizindeki bir diğer ilginç nokta, altın ve gümüş olanları kendi tiplerine göre daha gelenekçiydi. Devletin politik gidişatı ve değerlerin propagandası için en elverişli para bronz bozuk sikkeler oldu. İşte

8 Fred S. Kleiner, “The Cistophori of Augustus”, *American Journal of Archaeology*, v. 76/1 (January, 1972), s. 107.

9 Andrzej Kunisz, „Rola źródła numizmatycznych w badaniach nad ideologią i propagandą w państwie rzymskim”, *Rzym antyczny. Polityka i pieniądz*, Katowice, 1993, s. 59.

bu bozuk paralar sayılarının çokluğu ve hafif oluşları nedeniyle toplumun “doğru şekilde düşünmesi” için ideal birer araçlardır.

Augustus döneminde hem dolaşıma giren para miktarında hem de çeşitlilik anlamında ciddi bir artış meydana gelmişti. Bunun nedeni ekonomideki yüksek seviye ve bölgenin siyasi sükunetidir. Toplumun geniş kesimlerine propagandayı ulaştırabilmek için cistophoruslar basılmıştır. Daha sonra Julio-Claudian hanedanı zamanında bu uygulamaya devam edilmiştir.

Andrzej Kunisz, Prinsipat döneminde sikkeler yoluyla yapılan propagandanın üç temel çizgide devam ettiğini kabul etmiştir: Hükümdarın hanedan siyaseti; var olan devlet düzeninin propagandası; devletin dış siyaseti ve oradaki başarıların gösterilmesi.

Birinci çizgiye örnek, Augustus’tan itibaren muhtemel veliahtın tasvirinin bulunduğu paraların aktif bir şekilde çoğaltılmasıdır. Yakın aile üyelerinin paralar üzerinde tasvirlerine yer verilmesini de yine bu çizgideki uygulamalardan saymak mümkündür. Asya’da bu nitelikte birkaç kez para dolaşıma sokulmuştur.

Propaganda amaçlı, ama ikinci çizgideki uygulama, devlet düzeni ile ilgili halkın kafasında olumlu imaj oluşturmak için basılan paralardır. Bunun için hükümdar muzaffer bir komutan, adaletli, hakim, halkına merhametli bir devlet adamı olarak gösterilmiştir. Bu amaca ulaşmak için efsane kısmına Roma’nın temel değerlerinin vurgulandığı uygun açıklamanın yazılması ve ikonografik tasvirin yerleştirilmesi yöntemi kullanılmıştır. Burada bütün halkın çok iyi bildiği ikonografiye başvurulmuştur. İnsanlar için yeni olan, imparatorluğun ihtişamını, hükümdarı reayasının sahibi gösteren tasvirler olmuştur. Roma topraklarında ise bu daha kolay bir yöntemle uygulanmıştır: Devlet başkanı yolların, su kemerlerinin yapıcısı, fakirlerin, düşkünlerin kollayıcısı olarak gösterilmiştir. Diğer taraftan Asya vilayetlerinde bu tip sikkeler çıkartılmamıştır. Ancak dolaşımdaki paralar vasıtasıyla yine de halk bu yöndeki propagandanın tesirine maruz kalmıştır.

Propagandanın üçüncü çizgisi devletin dış siyasetindeki başarıların hikayesidir ki, bu hikayeyi veya bağlantılı konuyu aktara yönde, taşrada sikkeler çıkarılmıştır. Konuyla ilk hatırlanması gereken, MÖ. 29 yılında çıkarılan “quinarius”lardır. Bu paraların ön yüzünde, solda Ostavianus’un profili, sağda ise CAESAR IMP VII, arka yüzde ise ASIA RECEPTE ve sola bakan zafer tanrıçası başında çelenkli Viktoria göğsünde palmye dalı ile yer almıştı. İlginç olan tanrıçanın cista üzerinde durup iki yanında iki yılanın sarkıyor olmasıdır.¹⁰ Bu şekilde Roma parasının

10 Robert A.G. Carson, *Principal coins of the Romans*, v.2: The Principate, London: British Museum Publications Ltd, 1980, s. 8.

üzerinde tipik bir Yunan tasviri görülür. Ancak sikkenin tipi ve tasvir tamamen iki karakterlidir, yani hem şekil hem de içerik olarak artık Greko-Romen'dir. Son yıllarda nüvizmatik uzmanları arasında taraftar bulan yaklaşım, bu paraların, görünüşte Marcus Antonius ve Kleopatra mülkü olan Asya topraklarının geri ilhakı anısına İtalya topraklarında dolaşma sokulduğudur.¹¹

Genel olarak savaşlar sırasında, üzerinde Viktoria'nın zafer takımın, ganimetleri, esirlerin yer aldığı askeri motiflerin ve hamasi vurgunun olduğu pek çok sikke çıkarılmıştır. Paraların yüzünde yer alan efsanede de zaferi anlatan mottolar bulunmuştur. Nüvizmatikte önemli bir eğilimi teşkil eden bir başka husus ise, özellikle Asya'nın mantalitesi dikkate alındığında, dini değerlerin öne çıkarılması niteliğindeki propagandadır.

Augustus kültü tasviri, Asya'da madalyonlarda da boy göstermiştir. Madalyon denilince en sık anlaşılan standart sikkelerden değerce daha ağır olan, ancak Roma monetar sistemi içinde yer alan paralardı. Ayrıca bunlar ticari amaç dışındaki nedenlerle çıkarılmışlardır.

C.L. Clay'm düşüncesine göre madalyonların basımı, ödül ya da imparatorun halkına arz edilişi vesilesiyle olup normal değişim için uygun değillerdi.¹² Zaten bu tip paraların özel zamanlarda hatıra amaçlı basıldığı bilinmektedir.¹³ Resmi bir ödül olarak (*largitiones*) basıldıktan sonra hemen verilmiş ya da hazineden zaman zaman verilen (*comes sacrarium largitionum*) donativa nitelikli olurlardı. Bu uygulamaya vesile olarak Caesar, Augustus unvanlarının alınması, hükümdarlık, *conculus* makamına gelme sayılabilir. Zaten basılma nedeni efsanede ya da tasvirde belirtilmiştir. Bu nedenledir ki, hem Romalılar hem de barbarlar madalyonları süs olarak kullanmışlardır.¹⁴

Küçük Asya'nın batı kıyı topraklarındaki para çıkarma işi, Roma yönetimine geçtikten sonra önemli değişime uğradı. İlk yıllarda bu topraklarda sabık devletlerin paraları ağırlıklı olarak dolaşımdıydı. Cumhuriyetin çöküş yıllarında

- 11 David L. Vagi, *Coinage and history of the Roman Empire*, v:II: Coinage, Fitzroy Dearborn Yay., Chicago, 2000, s. 220.
- 12 Curtis L. Clay, "Roman imperial medallions: the date and purpose of their issue", *Actes du 8ème Congrès International de Numismatique, New-York – Washington, 1973*, Paris-Bâle, 1976, s. 245.
- 13 François Lenormant, «Le poids des medalillions d'or impériaux », *Revue Numismatique*, II/12 (1867), s. 127 – 134; Maria R. Alföldi, *Antike Numismatik*, T.1 : Theorie und Praxis, von Zabern, Mainz, 1978.
- 14 David L. Vagi, *Coinage and history of the Roman Empire*, v. II, Coinage, Fitzroy Dearborn Yay., Chicago, 2000, s. 109.

para basımında adem-i merkeziyetçi yaklaşıma bu topraklar da dahil oldu. Hiçbir devletin uzun süreli bir para politikası yoktu. Bu durum kesilen paraların değerlerinde ve dolaşıma sokulan miktarlarda kendisini gösteriyordu. Her Romalı asker-siyasetçi kendi ihtiyacına ve kendi imkanlarına göre para bastırıyordu. Elbette para basımı için en başta gelen neden paralı askerlere yapılacak ödemelerdi. Ayrıca şu veya bu topraklarda bulunan sikke için uygun metal maden yataklarının bulunması da buna eklenebilir. Diğer taşra vilayetlerinden farklı olarak imparatorluğun Asya topraklarında birkaç iyi bilinen ve eski darphane mevcuttu. Bu nedenle bu topraklarda kalitesiz ve düşük değerli para basılması zordu.

Diğer yandan imparatorluğun merkezi darphanelerinin uzakta oluşu güncel paraların Asya topraklarındaki dolaşıma yetersiz gelmesine neden oluyordu. Bu durum ilk yüzyılda büyük miktarlarda cistophorus ve diğer yerel paraların dolaşımında kalmasına neden oluyordu.

Cistophoruslar MÖ. 166 yıllarında çıkarılmaya başlandı. Değerleri teradrahmilerden daha azdı, daha küçüktüler. Devlet yönetimi, bu paraların sadece yerel pazarlarda kalması için bu yöntemi uyguluyordu.

Romalılar ta Severan dönemine kadar cistophorus çıkarmaya devam ettiler. Bu dönemde yaklaşık on kez bu işlemin gerçekleştiği kabul edilmektedir. İlk sikkelerde Asya topraklarının proconsullarının isimleri yer almaktadır. Özellikle Hadrianus dönemindeki bazı geç cistophorusların ise eski dönemlerden, Attalos hanedanı veya Roma darphanelerinden kalan sikkelerinin üzerinde basıldığı anlaşılmaktadır.¹⁵

Artık imparatorluğun Asya topraklarında hiç bir daimi darphane yoktu. Bu yüzden bütün çıkarılan paralar geçici karakter taşıyordu. Bunun nedeni Caesarea (Kayseri) ve Pergamon'da (Bergama) gümüş sikkelere çok büyük hacimlerde ihtiyaç duyulmasıydı. Buralarda çıkarılan sikkelerde efsaneler Latince, ancak değeri Drahmi'ye indirgenmiş olurdu. ağırlıkları ise yine Roma dinarına (3,7 g.) eşit olurlardı.

Zaten geleneksel olarak gümüş para basımının var olduğu bu bölgede, Roma'nın varlığı büyük hacimlerde dolaşıma sokulan bronz sikkelerden anlaşılır.

Augustus'un yönetimi başladıktan sonra taşrada para basımı sürekli bir azalmaya gitti. Söz konusu olan para, yerel pazarların ihtiyacı için şehirlerde basılan sikkelerdir. Bu yerel para basımının hacmi küçük olur, dolaşıma belli aralıklarla

15 *age.*, s. 115.

değil düzensiz, zaman zaman büyük aralıklarla sokulurdu. Ama taşra halkı günlük değişim ihtiyacını yine yerel paralarla sağlardı. Fakat araştırılan dönemde Roma'da para basımında iki büyük çevre vardı: Roma ve Lugdunum; doğuda balkan yarımadası da dahil olmak üzere yerelde özerk sikke kesme geleneğinin devam ettiği darphaneler.

Roma devrinde Pazar ekonomisi bağlamındaki bir soru gündeme geldiğinde, hemen dolaşıma sokulan para hacmi ile ilgili konu gündeme gelir. Ayrıca, düşüncemize göre söz konusu olan topraklar Küçük Asya olunca buralarda yeterince değişim aracının olması beklenir. Para sadece değişim aracı değil aynı zamanda tasarruf aracıdır da. İmparatorluğun Asya toprakları devletler arası para değişimine de hazır ve bu ihtiyaca sahipti. MÖ. I. yüzyıldaki siyasi olaylar bunun birer kanıtıdır.

Pazar ekonomisi ve piyasadaki para hacmini etkileyen ikinci bir faktör, Roma devletinin para ile kredi sağlama uygulamasıdır. Yazılı kaynaklardan öğrenildiğine göre Mithridates zamanında kişilerin ve şehirlerin büyük miktarlarda borç almışlardır. Bu borçların üçüncü tarafların kefaletiyle alındığı da bilinmektedir. Bu durum da sadece şahıslar değil kredilendirilen devletler boyutunda olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki gerçekler aynı zamanda para değişimi ve dolaşımının devlet çapında oluşu, Asya topraklarının bu değişimde ve ticarete önemli bir merkez oluşunu göstermektedir.

Roma ekonomik sistemi farklı pazarların karmasından oluştuğu gerçeği imparatorluğun tek bir para yapısının oluşumunu engellemiştir. Bu engellemeye yerel pazarların son derece güçlü oluşu da dahildir. Zaten bu nedenle tek bir para politikası da devlet merkezince izlenmemiştir.

Kaynaklar

Alföldi, Maria R., *Antike Numismatik*, B.1 : Theorie und Praxis, von Zabern, Mainz, 1978.

Carson, Robert A.G., *Principal coins of the Romans*, v.2: The Principate, London: British Museum Publications Ltd, 1980.

Clay, Curtis L., “Roman imperial medallions: the date and purpose of their issue”, *Actes du 8ème Congrès International de Numismatique, New-York – Washington, 1973*, Paris-Bâle, 1976.

Grant, Michael, “The mints of Roman gold and silver in the early Principate”, *Numismatic Chronicle*, XV/4 (1955).

Kleiner, Fred S., “The Cistophori of Augustus”, *American Journal of Archaeology*, v. 76/1 (January, 1972).

Kunisz, Andrzej, „Rola pieniądza prowincjonalnej w systemie monetarnym Cesarstwa Rzymskiego, „*Prowincje Rzymskie I Ich Znaczenie w Ramach Imperium*, Zakład Narodowy, Wrocław, 1976, s. 93.

Kunisz, Andrzej, „Rola źródeł numizmatycznych w badaniach nad ideologią i propagandą w państwie rzymskim”, *Rzym antyczny. Polityka i pieniądz*, Katowice, 1993, s. 54-67.

Lenormant, François, «Le poids des medalillions d’or impériaux », *Revue Numismatique*, II/12 (1867), s. 127 – 134.

Metcalf, William E., Butcher, Kevin, “Coinage in Roman Syria. Northern Syria, 64 BC – AD 253”, *The Journal of Roman Studies*, v. XCVI (2006).

Vagi, David L., *Coinage and history of the Roman Empire*, v. I-II, Fitzroy Dearborn Yay., Chicago, 2000.